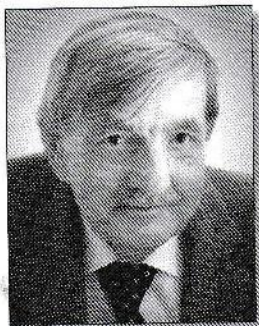

MARTINÁK JÁNOS (Endrőd, 1941. május 9. – Sárospatak, 2016. december 22.) középiskolai tanár, könyvtáros

Lengyel származású apa (id. Martinák János) és szlovák gyökerű anya (Vári Mária) második gyermekeként született Békés megyében. Szülei urasági cselédek voltak, akik 1945-ben Németkéren kaptak földet. Új életüknek az apa váratlan halála véget vetett 1949-ben, a négy gyermek állami gondozásba került. Nem maradhattak együtt, János hét gyermekotthonnal lakta végig Magyarországot, hogy végül a berettyóújfalui Gyermekvárosban ismét összetalálkozhasson nővérével, húgával, öccsével. Testvérei azonos sorsot éltek meg, és a nehézségeken felemelkedve mindannyian diplomásokká váltak.

Elsős gimnazistaként egy évet gipszágyban töltött, a Faddon átélt tornaórai balesetét így próbálták korrigálni, de az nem tűnt el. 1956-ot a Mexikói úti kórházban élte meg, ahol fiatal fegyveresek rángatták ki ágyából, hogy földosztó apját vele torolják meg. A kivégzéstől csak az egyik orvos lélekjelenléte mentette meg. Ez az élmény és megmaradt gerincferdülése nagyban csökkentette amúgy sem erős önbizalmát.

Magántanulóként azonban egyedül is felkészült a vizsgákra, és másodiktól nappali tagozaton csatlakozott társaihoz. Ekkor kiderült sokoldalú tehetsége a matematika, a nyelvek, az irodalom és a történelem területén; matematikából országos versenyt nyert, amelynek jutalmaként egy hónapot tölthetett az NDK-ban. Tanárai elismerték értékét, de nem volt mögötte az a biztos családi háttér, amely önbizalmát is megemelhette volna. A könyvek világába menekült, főleg politikai és filozófiai témájú könyveket olvasott, és kitüntetéssel érettségizett 1960-ban a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban.

Bár a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen magyar–francia szakra jelentkezett, magyar–történelem szakra vették fel, mert akkoriban még működött az átírányítás rendszere. Az itteni évek a közösségkeresést, a barátságok és szerelmek átélését jelentették számára. Jó emlékezete volt, szivacsként szívta magába az új ismereteket, de végzősként sem érezte magát késznek az életre. Félt a hétköznaptól, melynek terheit levette addig róla az állami gondozás. Hogy meghosszabbítsa a védett éveket, filmrendezői szakra felvételizett, de az utolsó rostán kiesett.

Így hát 1965-ben friss diplomájával **Hajdúböszörménybe** került, majd három hónap múlva meghívta régi iskolája **Berettyóújfaluba**. A **Gyermekvárosban** azonban három műszakban folyt a tanítás, de azt a feszített tempót nem bírta idegileg. A kórház és a szanatórium után a **püspökladányi gimnáziumban** lett könyvtáros-tanár, ahonnan diákkori szerelmével, Szász Enikő Zsuzsannával való házasságkötésekor 1969-ben Sárospatakra költözött.

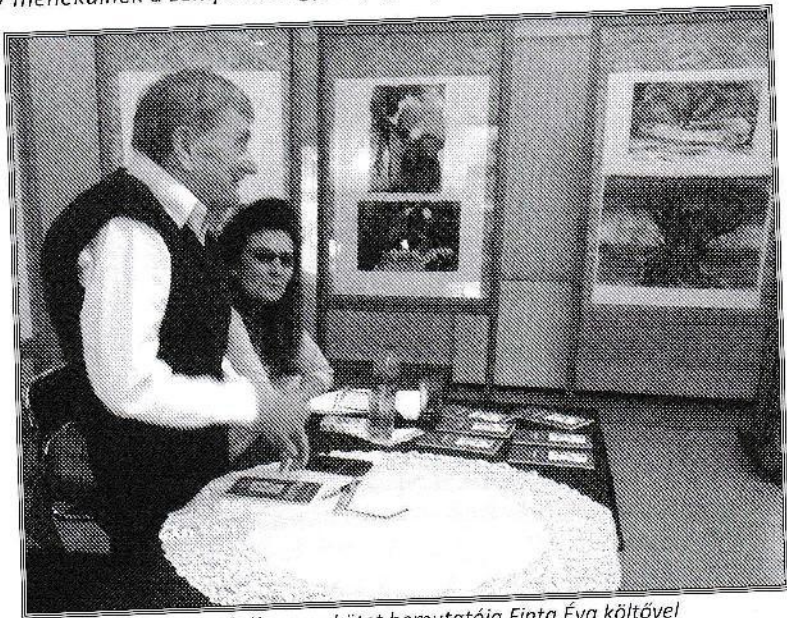
Márti lánya és Péter fia megszületésével teljessé vált az élete, gyökeret eresztett Zemplénben, és a családi élet nyugalma előhozta rejtett vágyait, irodalmi ambícióit. *Arcnélküliek* című színművével azonban nem ért el sikert, a mindennapi munka is megterhelő volt számára, ami újból megtorpanásra készítette.

Eleinte napi utazásokra kényszerült **Sátoraljaújhelybe**, ahol az **Esze Tamás Általános Iskolában**, majd a **Mezőgazdasági Szakközépiskolában** kapott tanári állást. Amikor meghívták a **sárospataki Tanítóképzőbe**, örömmel mondott igent, szellemi igényeinek ez az iskolatípus jobban megfelelt, mint az, ahol szemére hányták, hogy a beosztásához képest túl sokat tud.

Hogy új feladatának tökéletesen megfelelhessen, elvégezte az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a könyvtár szakot, de néhány évnyi hivatalnokoskodás után visszamene-kült a tanításba. Ez volt a rendszerváltás időszaka, és a **sárospataki Rákóczi Gimnázium** ekkoriban élte át az egyházi iskolává való visszarendeződést. Ez a kettős teher megviselte egészségét, betegsége miatt 1997-ben leszázalékolt nyugdíjassá vált.

Ekkor születtek első versei. Belebetegedett abba, amit látnia kellett, és egyéniségének megfelelően válaszolt a kihívásra. Szerencsés volt, hogy 50. életévén túl kezdett el verselni, a férfikor bölcsessége találkozhatott írásaiban az ifjonti hévvel. Hitte, nem ő írja verseit, a vers íródik a lelkében: a rá és a világra nehezedő árnyakat filozófusi hajlamával és nyelvi érzékenységgel fejezte ki. Verseiben eleinte a legerősebb szólam a becsapottságé: *Fejünk fölül már régen elfújta / piros tetőnk a nyugati szél. / Öljük egymást itt lenn összebújva, / s belénk marja jégfogát a tél. (Magyar vers... 1992)*

Első versfüzetét barátja, Borsi Antal illusztrálta, ami némileg enyhítette annak szomorúságát. Aztán a világ szépségének felfedezésével a versek hangja lassan megváltozott, és kozmikus méretű képekkel távolította el magától a félelmet: *mint egymás hátának feszülő elefántok / menekülnek a zempléni hegyek. (Nyáréji vihar után)*

*A Csillagjáték verseskötet bemutatója Finta Éva költővel
(Sárospatak, 2013)*

Nem volt termékeny költő, két kis füzetbe belefértek versei, melyeket magánkiadásban a család megjelentetett. Ezek gyógyító hatásúak lettek: ezekkel visszanyerte elvesztett egyensúlyát, és rátalált a kibeszélés jótékony hatására. Nagy öröme szolgált, amikor mások is felfedezték írásait, sorai nemcsak Szilágyi Szabolcs, az internetes barát könyveiben jelentek meg, de az ismeretlen filozófus, Kiss Miklós is idézte természetfilozófiájában: *boldoggá tette, hogy „lábjegyzetté vált”.*

Nyugdíjasként új élet kezdődött számára. Bár 15 évre bezárult Sárospatakra, melyet csak a kórházi kezelések idejére hagyott el, de szellemi tevékenységgel, virtuális utazásokkal ki tudott törni a karanténból. Szintén nyugdíjassá váló pedagógus feleségével egyféle írói műhelyt alakítottak ki, melyben egymást segítve, de önállóan munkálkodtak. Amíg ereje

engedte, sokat sétált, olvasott, tévezett, zenét hallgatott, élvezte a családi élet örömeit, az időközben pedagógussá váló gyermekei és unokái, Szabolcs és Mátyás szeretetét. Szépirodalmi alkotásaival és esszéivel, elemzéseivel, műfordításaival kiírta magából fájdalmait, és az alkotás megtalált örömeivel áttörte az életét beárnyékoló gátakat.

Bár a szépirodalom csak kirándulás volt számára, verseiben sok mindent kipróbált, és novelláival is érdekes kísérletbe fogott: úgy tervezte, az egymáshoz kapcsolódó történetekkel – egy novellaregényben – fedí fel élete titkait. Nagy kár, hogy csak három darabra futotta erejéből – *Húgom karácsonyfája, Három fahasáb, Százas tollam tréfája* –, a többit magával vitte. Igazából esszéi és elemzései voltak számára a legkedvesebbek, melyek megjelenését dr. Kováts Dánielnek és dr. Laczkó Andrásnak köszönhetette. Kedvenc irodalmi korszaka a XVIII. század lett, ahol felfedezte a kevésbé ismerteket, és a nagyokról is tudott újat mondani. Szívesen kirándult a későbbi századokba is, még ha az ezekből készített írásait nem mindig publikálta, csak a kutatás örömeért csinálta.

Nyugdíjas korában vált tudatossá műfordítói tevékenysége is, bár orosz, francia, angol nyelvtudását kihasználva korábban is rendszeresen olvasott ezeken a nyelveken, és kedvenceit a család számára is elérhetővé tette. De ez csak pihentető szórakozás volt számára addig, amíg a XVII. századi Comenius filozófiáját kutatva rá nem döbönt, hogy Comenius verseit – fordítás hiányában – figyelmen kívül hagyja a tudományos élet. Még 70 évesen is izgatta egy új nyelv, a cseh felfedezése, meg az, hogyan lehet hívőként megközelíteni az életet, és hogyan lehet azt költői nyelven leírni. Rájött, hogy Comenius, aki a cseh nyelvfejlést tűzte maga elé feladatul, verselésével, szerkezeti megoldásaival új költészetet teremtett, melyben érzelmileg túlfűtötten és szenvedélyesen ábrázolta a világot:

*Öntudatlan lényünk helye
az anyaméh rejteke,
honnán a világra jöttünk,
küldetésünkre születünk.*

*Nap nap után továbbmenve
korban egyre növekedve
a világban forgolódnak,
lépésenként gazdagodunk.*

(Comenius: *Életünk a világban csak vándorút*)

Bár nem volt vallásos, mégis könnyedén tudott azonosulni soraival, boldogan szökdéscelt a fotel és a számítógépen lévő cseh szótár között, és egy-egy eltalált nyelvi fordulat hatására szinte úszott a boldogságban. Comenius új arcának felfedezése őt is megújította, és a *Biblioteca Comenianában* megjelenő 16 Comenius-vers lefordításával hiányt pótolta, a Comenius Társaság ezt ismerte el kitüntetésével.

Élete utolsó 15 éve – ha ki is volt szolgáltatva betegségének – a kutatómunka és az írás jegyében telt el. Internetes barátja, Legeza Ilona és közben informatikus tanárrá váló fia elkészítette honlapját, néhány előadói alkalmat is kapott a Sárospataki Irodalmi Olvasókör és a Comenius Társaság jóvoltából. Gyermekei *Lexikon*-nak becézték nagy tudása miatt, amelyet tanítványai is nagyon élveztek. Annak idején felettesei a tanári munka rabszolga részére figyeltek (tanmenethez való igazodás, naplóbeírás, havonkénti osztályozás), emiatt tanári pályáján sok összeütközésben volt része. Szerencsére azonban a diákok fogékonyak voltak tudására, és a legjobbak megéreztek mélységeit, kedvességét is. A betegségtudat elhessentésére szánt írások nemcsak tudósi rátermettségének bizonyítékai, egyéniségéhez is kulcsot adnak annak, aki arra kíváncsi. Számomra a közös munka örömét is ezek hordozzák, hiszen írődeákjaként átélhettem a folyamatot: munka közben jókat vitáztunk, de egy-egy szép fejtegetését hallva csak befogtam a számát, és élveztem, ami számomra megadatott.

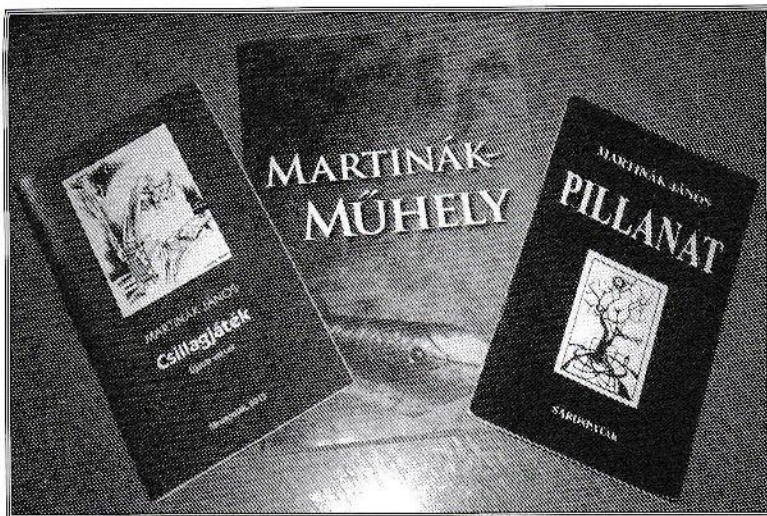
Hatalmas élni akarás munkált benne, 75 évesen azonban ereje elfogyott. De csak törékeny teste adta meg magát, szellemi értékeit megőrizték írásai.

Soraimat az ő szavaival zárom, melyet egyik versciklusában nekem írt: *A nagyvilágnak / általadlak, / hogy megőrizhesselek / magamnak. (Általadlak)*

Tudása, tehetsége révén nemcsak a családé volt, élete sok tanulságot hordoz. Igazi bajnokként soha nem futott el a rámért feladatok elől, ha el is bukott, talpra állt, újra harcba indult, hogy megfeleljen az önmaga számára kialakított képnek.

Önálló könyvei: www.martinakjanos.atw.hu

- 1999. *Pillanat* (versek). Sárospatak. [magánkiadás]
- 2010. *Csillagjáték* (versek). Sárospatak. [magánkiadás]
- 2013. *Martinák-Műhely* (feleségével közös kötet, válogatás írásaiból). Sárospatak. [magánkiadás]

Önálló könyvei

Megjelent írásai:

- 1968. december. Egy vélemény Jancsó Miklósról. *Társadalmi Szemle*, 97–99.
- 1980. december. 450 éve született Károlyi Gáspár. *Borsodi Művelődés*, 64–70.
- 2000. Szent Imre herceg. *Hévíz*, 2. 1–3.
- 2001. Lorántffy Zsuzsanna. *Hévíz*, 2. 7–10.
- 2001. Arany János: Az elkésett (verselemzés). *Magyartanítás*, 5. 26–27.
- 2003. Varga József: Létforgá(c)sok – szabálytalan könyvismertetés. *Magyar Jövő*, 38–40.
- 2005. Csokonai és Sárospatak. *Zempléni Múzsá*, 2. 29–38.
- 2005. József Attila: Medáliák (versértelmezési kísérlet). *Magyar Jövő*, 1. 11–16.
- 2005. A honfoglalás kori Bodrogköz a Zalán futásában. *Széphalom*, 117–121.
- 2005. Vörösmarty Mihály: Az emberek (versértelmezési kísérlet). *Magyar Jövő*, 3. 27–32.
- 2007. Ungvár-Németi Tóth László versei. *Széphalom*, 85–91.
- 2008. Eötvös József költészetéről. *Széphalom*, 185–194.
- 2009. Kazinczy Ferenc és Kisfaludy Sándor vitájáról. *Széphalom*, 117–126.

- 2010. Kísérlet Comenius filozófiájának megközelítésére. *Biblioteca Comeniana*, 31–71.
- 2010. A költő Bessenyei György. *Széphalom*, 221–229.
- 2011. Comenius, a költő. *Biblioteca Comeniana*, 20–40.
- 2011. Kölcsey Ferenc: Görög filozófiájáról. *Széphalom*, 105–108.
- 2012. Egy főúri költő, Amadé László. *Széphalom*, 213–222.
- 2013. Batsányi János Kufsteini elégiái. *Széphalom*, 311–321.
- 2014. Szentjóni Szabó László versei. *Széphalom*, 287–294.
- 2015. Dayka Gábor versei. *Széphalom*, 147–155.

Felhasznált irodalom:

- Finta Éva 2013. Martinák János: Csillagjáték. *Széphalom*.
- Martinák Jánosné 2011. *Egy tudós tanár portréja*. (www.itarsalgo.atw.hu)
- Jászter Beáta 2014. április. Nem a költő írja a verset. *Krónika*.

Felesége,
MARTINÁK JÁNOSNÉ tanár
Sárospatak

